म.भा.टी. हैं धातबोरेतआदयः प्रत्येकंपांचभौतिकाःसंतोपि ॥११॥ सज्यतेसंसञ्यते यद्वापाणेभ्योदेवादेवेभ्योलोकाइतिश्रूयमाणदृष्टिसञ्यिपप्रायेणचक्षुरादिमिःसूर्यादिसृष्टिद्वारालोकःसज्यतइतियथांश्रुतमेव व्यक्तंघ टादि अव्यक्तंइंद्रियादि िंगंह्रपादिप्रकाशस्तेनपासंअनुमेयं ॥ १२ ॥ यथास्वंस्वविषयानिक्रमेण इमानिइंद्रियाणिघारयन्निगृक्कन्तप्यतइवआत्मानमविषयमप्यालोचयतइव मनआदीनांनिघहएव आत्मालोचनमित्यर्थः॥ १३ आत्मनःसोपाधिकंह्रपमपेक्ष्याह लोकेइति विततंकुंडलेकनकमिवउपादानत्वेनव्यापकं निरुपाधिकंह्रपमपेक्ष्याह लोकमिति लोकंचसैंधविवन्यवदात्मनिचिदेकरसेवि ॥२२०॥ हैं लीनंपश्यित तथाचश्रुतीब्रह्मविदांद्वेअवस्थेनिह्मप्यतः युर्ववेदाहंब्रह्मास्मीतिसइदंसर्वभवित युत्रत्वस्यसर्वमात्मैवाभूत्त्केनकंप्रयेदिति उक्तंचाभियुक्तैः सोपाधिर्निरुपाधिश्वद्वेधाब्रह्मविद्वच्यते सोपाधिकः स्यात्सर्वात्मानिरुपाख्योनुपाधिकइति परापरज्ञःपरंनिरुपाधिअपरंसोपाधि सक्तःशारब्धकर्मणाबद्धःसन्यावद्देहपातमेवसमाधौसोपाधिकावस्थामनुभवतिनतुविदेहकैवल्येपीत्यर्थः ॥ १४ ॥ विद्याफल माह पश्यतइति ब्रह्मवेदब्रह्मैवभवतीतिश्रुतेर्ब्रह्मभूतस्यउपाधित्यागादित्यर्थः अशुभेनपुण्यपापयोःफलेनसंप्रज्ञातसमाधाविवैकात्म्यधीदाढर्याज्ञापत्त्वमयोरिपतदेवपश्यन्कर्मणानिलप्यतइत्यर्थः॥ १५॥

तत्रतत्रहिदृश्यंतेधातवःपांचभौतिकाः॥ यैरावतिमदंसर्वजगत्स्थावरजंगमं॥ ११॥ इंद्रियैःस्टज्यतेयद्यत्तत्तह्यकमितिस्वतं ॥ तद्व्यक्तमितिझेयंलिंगग्रात्य मतींद्रियं॥ १२॥ यथास्वंग्राहकान्येषांशब्दादीनामिमानितु ॥ इंद्रियाणियदादेहीधारयित्रवतप्यते ॥ १३॥ लोकेविततमात्मानंलोकंचात्मनिपस्पति॥ परापरज्ञःसकःसन्सतुभूतानिपश्यति ॥ १४॥ पश्यतःसर्वभूतानिसर्वावस्थासुसर्वदा ॥ ब्रह्मभूतस्यसंयोगोनाशुभेनोपपद्यते ॥ १५॥ ज्ञानमूलात्मकंक्केश मतिवत्तस्यपौरुषं ॥ लोकवत्तिप्रकाशेनज्ञानमार्गेणगम्यते ॥ १६ ॥ अनादिनिधनंजंतुमात्मयोनिसदाव्ययं ॥ अनौपम्यममूर्तचभगवानाहबुद्धिमान्॥ ॥ १७॥ तपोमूलमिदंसर्वयन्मांवित्रानुषद्धिसि॥ इंद्रियाण्येवसंयम्यतपोभवतिनान्यथा॥ १८॥

ज्ञानमूलेति ज्ञानं विद्यातस्याःमूलंमाया ब्रह्माकारांतःकरणवत्तेरिपमायाकार्यत्वात् मायात्मकंमिथ्याहृपं छेशंअविद्यादिहृपं अतिवत्तस्यअतिकम्यगतस्य योगिनः लोकसंबंधिन्याःवत्तेर्वर्तनजीवनाति। कायाः प्रकाशोयेनतादशेनज्ञानहृषेणज्ञानमार्गेण पोरुषंपरमपुरुषार्थहृषोमोक्षोगम्यतेष्रकाशते मायिक्येवाविद्यामायिक्येवविद्ययानष्टाचेन्मुच्यतेइत्यर्थः यथोक्तंश्रीभागवते विद्याविद्येममतनू वित्ध्युद्धवश रीरिणां मोक्षबंधकरीआद्येमाययामेविनिर्मितेइति ज्ञानपूर्वात्मकमितिपाठेपिसएवार्थः ॥१६॥ मुक्तजीवस्यस्वरूपमाइ अनादीति आद्यविशेषणेनलोकायतसमतदेहस्यात्मत्वंनिरस्तं जंतुंपुत्तिकादिब्रह्मां तंजीवंआलयोनिजीवस्यालयोनित्वंवदताजीवत्वहेतोरविद्यादेःपृथक्सत्तासांख्याद्यभिमतानिरस्ता अव्ययमितितार्किकाभिमतंसुखदुःखादिविकारवत्त्वंनिरस्तं सदेतिआगंतुकविकारास्पर्शित्वमुक्तं एतेनै 🖁 ॥२२०॥ वक्षणिकशून्यवादाविपनिरस्तौ अमूर्तमिति अतएवात्मवादोदेहसंमितात्मवादश्वपरास्तः अनौपम्यंतकीगम्यमित्यर्थः भगवानाहस्वनिः श्वसितस्त्रपेणवेदेनहेतुदृष्टांतवर्जितं नित्यंविभुंसर्वगतंसुस्क्ष्मंयद्भृतयोनिप रिपश्यंतिधीराइत्यादिना बुद्धिमान्बुद्धिःनियम्यत्वेनास्यास्तीतिसतया ॥ १७॥ तपोध्यानं ॥ १८॥